

Boris Pahor: Trikrat ne - fašizmu, nacizmu in komunizmu

Delo, Marijan Zlobec sobota, 24.04.2010

Najvišje avstrijsko odlikovanje

Ljubljana je včeraj ob razglasitvi mesta za svetovno prestolnico knjige v Kinodvoru pozdravila tudi slovenskega pisatelja Borisa Pahorja, ki je predstavil svojo najnovejšo knjigo Zalivi. Pahor bo sicer v ponedeljek prejel najvišje avstrijsko odlikovanje.

Boris Pahor ob slavnostnem odprtju Svetovne prestolnice knjige 2010

Slovenski pisatelj **Boris Pahor** je včeraj popoldne prišel v Kinodvor na predstavitev svoje najnovejše knjige Zalivi. Sprejela sta ga urednik Cankarjeve založbe **Zdravko Duša** in urednica knjige **Tatjana Rojc**. Knjiga je mozaik 20. stoletja v obliki tematskih odlomkov iz različnih

Pahorjevih knjig. V ponedeljek bo Pahor na Dunaju prejel najvišje avstrijsko državno odlikovanje, častni križ za znanost in umetnost prvega reda.

Boris Pahor je predstavitev izkoristil za življenjski obračun pred številnimi poslušalci, bi lahko rekli. Toliko, kot je povedal o sebi, svoji mladosti, doživljanju fašizma in nacizma, izpovedal svoj nagovor zlasti mladim, ki o slovenskem trpljenju pod petindvajsetletnim fašizmom na Primorskem in v zamejstvu malo vedo, že dolgo ni in njegov govor lahko vidimo tudi kot njegov testament. Njegovo pripovedovanje je bilo nekajkrat prekinjeno z aplavzi, toplimi pozdravi, temu pa so sledili nakupi njegovih knjig in avtorjevo podpisovanje.

Pahor je največ povedal o Primorski pod fašizmom. Naj izločimo le nekaj, morda manj znanih podrobnosti, namreč njegov poudarek, da se je začel italijanski fašizem prav s požigom slovenskega Narodnega doma v Trstu 13. julija 1920, to je dve leti, preden je fašizem prevzel oblast. Mussolini je deset let po požigu posebej odlikoval tedanje najbolj zagrete fašiste, izšla pa je tudi posebna knjižica o požigu. Pahor pa je spomnil, da ni bil požgan le ta dom, ampak tudi druga dva domova, šole, knjižnice, tiskarna, celo gostilne in osebna stanovanja Slovencev.

Prav tako je opozoril, da se je Hitler v svoji okrutnosti zgledoval po svojem učitelju Mussoliniju, le da ga je pozneje močno presegel. O slovenski duhovščini na Primorskem, ki jo je v nasprotju z ono v Ljubljanski pokrajini zelo pohvalil, je dejal, da se je upirala fašizmu, Vatikanu in celo italijanskim duhovnikom.

Pozitivno o Titu

Veliko je govoril o organizaciji TIGR in spomnil, da je bilo vanjo takrat včlanjenih 570 mladih borcev, ki so pripravljali oborožen upor proti fašizmu, tako da bi po okupaciji Ljubljanske pokrajine Italijanom prišli za hrbet, a kaj, ko so vkorakali v Ljubljano brez enega strela odpora.

Pahor je izrekel pozitivno mnenje o jugoslovanskem predsedniku Titu, ki je imel pomembno mirovno vlogo tako med ZDA in Rusijo kot v neuvrščeni državi, hvaležen pa mu je tudi zato, ker je prvi osvobodil Trst (1. maja 1945), potem pa je bila usoda Trsta nejasna vse do leta 1954. Kar je manj znano, je to, da je bilo domobrancev v Trstu več sto in da so ti pošiljali Slovence, o katerih so vedeli, da so simpatizerji ali aktivisti OF, tako v Dachauu (kot njega) ali v Rižarno, kjer so zgoreli v krematoriju.

Veliko je govoril tudi o Kosovelu in Kocbeku ter še enkrat ponovil očitek, da so komunisti izigrali prvotno koalicijsko OF in osvobodilni boj, saj je Kocbek večino krščanskih delavcev in mladine sam spravil med partizane. Po dolomitski izjavi 1943 je vodilno vlogo začela prevzemati komunistična partija, po vojni pa so pobili domobrance. Podrobno je opisal tudi okoliščine nastajanja knjižice (od leta 1970 do 1975) **Edvard Kocbek** - pričevalec našega časa. Na zaslišanju Udbe v Sežani je priznal, da je sam spodbujal Kocbeka k priznanju, in jim celo očital, da bi morali biti Kocbeku hvaležni, ker je priznal nekaj, kar bi morali priznati pravzaprav sami. Za to si je prislužil najprej enoletno, nato pa še dveletno prepoved vstopa v Jugoslavijo.

»Kocbek še danes rešuje osvobodilni boj«

Dejal je, da Edvard Kocbek še danes rešuje osvobodilni boj. O komunistični partiji pa je povedal, da je bila vredna, da se sama pokoplje. O Kosovelu je izrazil prepričanje, da je bil levičar, socialdemokrat, upornik proti fašizmu, človek, ki je raziskoval in iskal smisel sveta in življenja. Spomnil je, da je Kosovel zelo zgodaj zaslovel in da so ga dijaki v Trstu že kmalu brali. Sklenil pa je z ugotovitvijo, da je Kosovel pri dvaindvajsetih letih dosegel modrost osemdesetletnika.

Spregovoril je tudi o smrti narodnega heroja in partizanskega komandanta Janka Premrla Vojka, ki naj bi ga komunisti posredno »spravili« tako, da so mu ranjenemu odstranili obveze in je izkrvavel, kar pa ni dokazano. Tudi o usodi tigrovcev je dodal nekaj novosti, namreč to, da so Nemci po bombardiranju in zavzetju Beograda dobili dokumentacijo o njih in jo izročili Italijanom, ti pa so jo uporabili najprej pri aretacijah in potem na drugem tržaškem procesu 1941. Skupaj je bilo na obeh procesih (prvi 1930 z bazoviškimi žrtvami) kaznovanih več sto tigrovcev.

Pahorju najvišje avstrijsko odlikovanje

Avstrijski predsednik dr. **Heinz Fischer** je slovenskega pisatelja Borisa Pahorja iz Trsta odlikoval z najvišjim državnim odlikovanjem, ki ga lahko dobijo umetniki, to je s častnim križem za znanost in umetnost prvega reda. Odlikovanje mu bo slavnostno vročila v ponedeljek, 26. aprila, v dunajski palači Starhemberg avstrijska ministrica za šolstvo, umetnost in kulturo **Claudia Schmied**.

Borisa Pahorja pa bo še isti dan, ob 18. uri, v dvorani študentskega doma Korotan počastil še literarni Dunaj, saj bodo tudi tam, tako kot pred kratkim v Ljubljani in nato v Nemčiji, predstavili prevod petih njegovih knjig v nemščino. To so Zatemnitev, V labirintu, Nomadi brez oaze, Vila ob jezeru in Parnik trobi nji. Pisatelja bo predstavil Lev Detela, ki je znan po tem, da je po Pahorjevi objavi knjižice Edvard Kocbek - pričevalec našega časa, na mednarodnem zasedanju PEN na Dunaju branil tako Kocbeka kot Pahorja.

Boris Pahor je že ob napovedi avstrijskega veleposlanika v Ljubljani dr. **Erwina Kubescha**, da je prejemnik najvišjega avstrijskega odlikovanja, kritično opredelil svoje razmerje do nemškega jezika in izrazil svoj spomin na otroštvo. Pahor je nemško literaturo najprej bral v slovenskih, italijanskih in francoskih prevodih, nato pa v izvirniku. Neposredni stik z nemškim literarnim prostorom se je zgodil ob prevodu taboriščnega romana Nekropola v nemščino, za katerega je prejel nemško literarno nagrado.

Hkratni prevod petih knjig umetniške literature v nemščino dočaka zelo malo še živčih pisateljev na svetu. Borisu Pahorju je to uspelo in to je eden največjih dogodkov v slovenski literarni zgodovini sploh.